Державна допомога суб'єктам господарювання – добро чи зло для підприємців?

Тетяна РУДЕНКО,
експерт з питань конкурентного права, публічних закупівель

Ольга КУЛИК,
експерт з питань конкурентного права, державної допомоги

З дня набрання чинності Законом про державну допомогу в повному обсязі (02.08.2017 р.) всі надавачі державної допомоги (органи влади та місцевого самоврядування) мають отримувати рішення Антимонопольного комітету України (далі – *АМКУ*) про допустимість такої державної допомоги суб'єктам господарювання для конкуренції.

Водночас Законом визначено, що протягом першого року з дня набрання чинності Законом АМКУ разом з надавачами державної допомоги повинен здійснити інвентаризацію всіх чинних програм державної підтримки, які існували станом на 02.08.2017 р., а також органи влади та місцевого самоврядування повинні подати повідомлення про таку державну підтримку.

Чому підприємцям необхідно знати про державну допомогу?

Звідси для суб'єктів господарювання логічним буде питання про те, до чого тут вони, адже фактично Законом регламентуються правовідносини між органами влади та місцевого самоврядування. Знову ж таки, на перший погляд, відповідь зовсім проста, але достатньо важка за наслідками – повернення незаконної державної допомоги.

Усього чотири слова, але якщо розробник програми державної допомоги або розпорядник відповідних бюджетних коштів не отримає рішення АМКУ про допустимість такої державної допомоги для конкуренції та почне виділяти певні ресурси держави або місцеві ресурси тим чи іншим підприємствам, такі ресурси мають бути повернуті саме підприємствами (незалежно від наслідків, які настануть для підприємства). Порядок повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції, було визначено Кабінетом Міністрів України у липні 2017 р.

В чому винні суб'єкти господарювання в ситуації, коли представники різних органів влади та місцевого самоврядування не виконали вимоги Закону? Відповідь – ні в чому. Однак повертати державну допомогу доведеться!

Чи є відповідальність для надавачів державної допомоги (органів влади та місцевого самоврядування) за невиконання вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»? Ні, немає жодної відповідальності.

Що робити в ситуації, коли підприємство має намір отримати або вже отримує державну допомогу?

Вимагати від надавачів державної допомоги (органів влади та місцевого самоврядування) інформацію про отримання рішення Уповноваженого органу з питань державної допомоги про допустимість такої допомоги для конкуренції, особливо зараз, коли майже закінчився рік на інвентаризацію чинних програм державної підтримки.

Якщо після наведеного вище залишається відкритим питання про те, до чого тут моє підприємство, пропонуємо ознайомитися зі ст. 4 Закону, що визначає невичерпний перелік форм, яким може надаватися державна допомога. В цьому переліку вже присутні:

- надання субсидій та грантів;
- надання дотацій;
- надання податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів;
- списання боргів, включно із заборгованістю за надані державні послуги, списання штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання;
- надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами;
- зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- надання (прямо або опосередковано) суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами, нижчими від ринкових, або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вищими від ринкових;
- продаж державного майна за цінами, нижчими від ринкових;
- збільшення державної частки у статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів.

Отже, якщо підприємство отримує від держави певні ресурси у наведених вище формах, найімовірніше, таке підприємство отримує державну допомогу. Та чи є вона законною? Саме в цьому полягає ключове питання.

Кілька цифр

Згідно з інформацією, оприлюдненою АМКУ, на сьогодні Комітет прийняв 36 рішень за результатами розгляду повідомлень про державну допомогу, з яких 1 рішення стосовно того, що повідомлений захід є державною допомогою, та 39 заходів не є державною допомогою. Тобто прийнято рішення щодо 40 програм чи індивідуальних заходів державної підтримки/допомоги, розроблених 20-ма надавачами державної допомоги, серед яких Міністерство енергетики та вугільної промисловості України й 19 органів місцевого самоврядування. Однак загальна кількість потенційних надавачів становить приблизно 11 тис. (органи влади та місцевого самоврядування).

Уповноважений орган з питань державної допомоги в межах здійснення моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання також може перевірити цільове використання державної допомоги. За умови встановлення АМКУ факту неналежного використання підприємствами державної допомоги, така державна допомога має бути повернута.

На кого не поширюються нові правила?

Варто зазначити, що є чимало щасливчиків, на яких не поширюється дія Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (їх визначає ст. 3 цього Закону). Отже, дія цього Закону не поширюється на підтримку:

- у сфері сільськогосподарського виробництва і рибальства, виробництва зброї та військового спорядження для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- господарської діяльності, пов'язаної з інвестуванням в об'єкти інфраструктури із застосуванням процедур державних закупівель, а також наданням послуг, що становлять загальний економічний інтерес, у частині компенсації обґрунтованих витрат на надання таких послуг, перелік яких у травні цього року був затверджений Кабінетом Міністрів України.

Бюджетний процес в нових умовах

Станом на сьогодні здійснюється підготовка проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 р.». З цього приводу звертаємо увагу підприємств-отримувачів державної допомоги на те, що з набранням чинності Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання, також набрали чинності зміни до ст. 35 Бюджетного кодексу України.

В цьому році та надалі до бюджетних запитів, які передбачають надання державної допомоги, до проектів законів про державні бюджети на відповідні роки органи влади та місцевого самоврядування мають додати рішення АМКУ про допустимість державної допомоги для конкуренції.

Окрім того, ще раз наголошуємо, що залишилося менше ніж місяць на подання до АМКУ повідомлень про чинну державну підтримку надавачів державної допомоги щодо всіх програм державної підтримки, які існували станом на 02.08.2017 р.

Чи є державна допомога позитивною для підприємств?

Так, адже вона допомагає розвивати бізнес. Всі європейські держави підтримують бізнес, а іноді ще й конкурують, наприклад, в якій країні відкриватиметься те чи інше представництво (філія) транснаціональних компаній, створюючи пільгові умови оподаткування, залучають інвестиції до своїх держав. Вони отримують рішення про допустимість контролюючого органу – Європейської Комісії. В Україні таке рішення отримується в АМКУ.

Отже, у разі отримання державної допомоги радимо перевіряти, чи надається вона згідно з вимогами Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», а також чи є така державна допомога допустимою для конкуренції.